

REGIONŲ KONKURENCINGUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Žaneta Simanavičienė

Socialinių mokslų habilituota
daktarė, docentė
Kauno technologijos universiteto
Įmonių ekonomikos katedra
Kęstučio g. 8–204, LT–44320 Kaunas
Tel. (+370–37) 30 05 89
El. paštas: zaneta.simanaviciene@ktu.lt

Iveta Šimberova

Socialinių mokslų daktarė docentė
Brno technologijos universiteto
Verslo ir vadybos fakultetas
Kolejní 2906/4, 612 00 Brno,
Čekijos Respublika
El. paštas: simberova@fbm.vutbr.cz

Jurgita Bruneckienė

Kauno technologijos universiteto
Įmonių ekonomikos katedra
Kęstučio g. 8–204, LT–44320 Kaunas
Tel. (+370–37) 30 05 89
El. paštas: jurgita.bruneckiene@ktu.lt

Straipsnyje analizuojami bendrieji šalies konkurencingumo modeliai regionų aspektu bei moksliniai darbai, kuriuose empiriškai vertinamas regionų konkurencingumas. Išskirti šalies konkurencingumo modelių pranašumai ir trūkumai išryškino regionų konkurencingumo vertinimo sudėtingumą ir kompleksiskumą. Mokslinėje literatūroje paskelbtų konkurencingumo koncepcijų ir empirinių tyrimų sisteminė, loginė ir lyginamoji analizė leido išskirti metodologinius principus ir siūlymus, taikytinus vertinant regionų konkurencingumą bei pabrėžė teoriškai pagrįsto ir susisteminto regionų konkurencingumo modelio svarbą atliekant konkurencingumo vertinimą.

Pagrindiniai žodžiai: šalies ir regionų konkurencingumas, konkurencingumo modeliai, konkurencingumą lemiantys veiksniai.

Įvadas

Būtinybę nagrinėti regionų konkurencingumo problematiką lemia dėl globalizacijos proceso nykstančios formalios sienos tarp šalių ir vis didesnę įtaką nacionalinei ekonomikai daranti regionų ekonomika. Nuo regionų sugebėjimo išlikti ir būti konkurencingais tiesiogiai priklauso ša-

lies ir pasaulio ekonomika, todėl būtent regionų ekonomikos konkurencingumo ir jo vertinimo problemos tampa ypač svarbios globalizacijos laikotarpiu.

Regionų konkurencingumo problematika aktuali ir Lietuvoje. Nors Lietuvos regioninės politikos teisinė bazė sukurta, tačiau yra tik konceptualioje stadijoje. Nacionalinė regioninė

politika stokoja kompleksškumo, nuoseklumo, integravimosi į kitas viešosios politikos sritis, neišgryninti jos įgyvendinimo būdai, trūksta vietos ir valdžios institucijų bendradarbiavimo. Tai mažina vykdomos politikos veiksmingumą ir didina ekonominius bei socialinius Lietuvos regionų skirtumus.

Regioninės politikos problematika tapo ypač aktuali įgyvendinant Europos Sąjungos ir kitų programų finansuojamus projektus Lietuvos regionų plėtros netolygumams mažinti ir konkurencingumui didinti.

Didelių akademinė diskusijų nekyla, kai konkurencingumo koncepcija nagrinėjama įmonių ar mikrolygiu, tačiau daug sunkiau apibrėžti ir įvertinti šalių ar regionų konkurencingumą. Akademinė diskusija apie regionų konkurencingumą jau trunka dešimtmečius, tačiau visuotinai pripažinto sutarimo nėra. Nepaisant to, kad kasmet vis daugiau mokslininkų atlieka teorinius ir empirinius tyrimus šia tema, tačiau viešai pripažinto regionų konkurencingumo apibrėžimo ir modelio, kurį kaip metodologinį pagrindą būtų galima taikyti analizuojant ir vertinant regionų konkurencingumą, nėra. Kiekvienas autorius formuoja savo regionų konkurencingumo modelį, kurį teoriškai ir empiriškai grindžia. Siekiant išsamiau suvokti regionų konkurencingumo modeliavimo aspektus, tikslinga atlikti teorinę bendrųjų šalies konkurencingumo modelių ir jų taikymo galimybių vertinant regionų konkurencingumą analizę.

Darbo tikslas – atlikti konkurencingumo modelių ir empirinių darbų analizę bei išskirti metodologinius regionų konkurencingumo vertinimo principus.

Darbo objektas – konkurencingumo modeliai ir metodologiniai regionų konkurencingumo vertinimo principai.

Darbe taikyti metodai: mokslinėje literatūroje paskelbtų koncepcijų sisteminė, loginė ir lyginamoji analizė.

Regionų konkurencingumo samprata

Regionas kaip koncepcija nėra griežtai apibrėžtas ir dažnai tampa interpretacijų objektu. Su kiekvienu naujų koncepcijų ir kategorijų atsiradimu, regiono samprata modifikuojama ir pritaikoma pasikeitusioms reikmėms. Daugelis mokslininkų regioną nagrinėja įvairiais pjuviais ir pateikia skirtingas sąvokas, todėl visuotinai pripažinto apibrėžimo nėra. Straipsnio autoriai regioną įvardija kaip teisiškai nustatytą teritorijos vienetą, turintį savivaldą ir autonomiją bei išsiskiriantį iš gretimų teritorijų pagal tam tikrus rodiklius (ekonominius, socialinius, demografinius, kultūros-istorijos, gamtinius ir politinius). Straipsnyje nagrinėjamas regionas atitinka Europos Sąjungos unifikuotos teritorijos skirstymo į regionus sistemos kriterijus ir priskiriamas trečiam lygiui (NUTS III). NUTS III teritoriniams dariniams priskiriami regionai, turintys vietinę funkciją, nuo 150 iki 800 tūkst. gyventojų ir kurių teritorija apima nuo 10 iki 83500 kv. km.

Šalies ir regiono konkurencingumo sąvokos vartojamos dažnai, tačiau nėra bendro sutarimo dėl pačių apibrėžimų. P. Krugman (1996) tvirtina, kad tarpusavyje konkuruoja ne šalys ar regionai, o įmonės, todėl konkurencingumo sąvoka yra bevėrtė ir jo vertinimas yra betikslis. M. Porter (1998, 2000) teigia, kad tarpusavyje konkuruoja ir šalys, ir regionai, tačiau pritaria, kad surasti tinkamą teritorijų konkurencingumo apibrėžimą yra sudėtingiau nei įmonėms.

Mokslinėje literatūroje konkurencingumas plačiau požiūriu yra apibrėžiamas kaip sugebėjimas gaminti prekes ir teikti paslaugas, tenkinančias tarptautinių rinkų poreikius, užtikrinti ir didinti savo piliečių realias pajamas. Siauresniu požiūriu konkurencingumui aprašyti kartais naudojami tik atskiri užsienio prekybos (ypač eksporto) arba makroekonominiai (dažniausiai bendro vidaus produkto) rodikliai. Dauguma mokslininkų sutinka, kad konkurencingumas

yra sudėtingas ir daugiaspektis reiškinys, kurį vertinant reikia atsižvelgti į pasiektus rezultatus įvairiose, ir ne vien tik ekonomikos, srityse. Straipsnio autoriai, atlikę konkurencingumo problematiką nagrinėjančių mokslinių darbų analizę ir pritardami teiginiui, kad konkurencingumas apibūdina dviejų ar daugiau tiriamų objektų veiklos santykius, regionų konkurencingumą apibrėžia kaip gebėjimą išlaikyti konkurencinę poziciją tarptautinėje rinkoje tarp kitų panašaus tipo regionų.

Straipsnio autoriai regiono ekonominę sistemą analizuoja sisteminiu požiūriu, t. y. į regiono ekonomiką žiūri kaip į kompleksinę, atvirą ir gyvą sistemą, kurią sudaro regiono subjektai, politiniai ir teisiniai posistemiai bei jų ryšiai. Tokį požiūrį lemia tai, kad kiekvienos ekonominės sistemos konkurencingumas priklauso nuo ją sudarančių posistemų konkurencingumo.

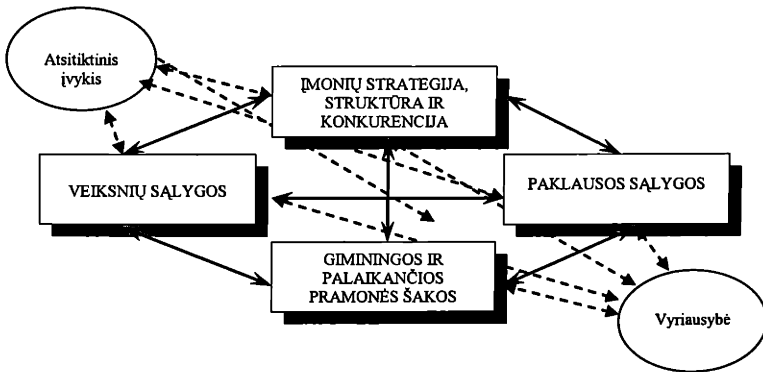
Atlikta mokslinės literatūros analizė straipsnio autoriams leidžia daryti išvadą, kad regiono konkurencingumas – gana sudėtingas ir kompleksinis reiškinys ir jo vertinimas yra sudėtingas procesas. Siekiant įvertinti regionų konkurencin-

gumą, tikslinga nagrinėti mokslinėje literatūroje labiausiai paplitusius konkurencingumo modelius ir atlikti jų taikymo regionams analizę.

Šalies konkurencingumo modeliai regionų konkurencingumo aspektu

Konkurencingumo teorijas nagrinėjančioje mokslinėje literatūroje pateikiami skirtingi šalies konkurencingumo modeliai, tačiau tyrimų apie jų tinkamumą vertinti regionų konkurencingumą atlikta mažai.

Mokslinės literatūros, susijusios su šalies konkurencingumo vertinimo spėdimais, analizė rodo, kad M. Porterio „Nacionalinio deimanto“ modelis (1998), D. S. Cho „Devynių veiksmų“ modelis (1994) ir šiems modeliams prieštaraujantis A. M. Rugmano, J. R. D’Cruzo ir A. Verbeke’o „Dvigubo deimanto“ modelis (1995), taip pat M. Porterio (1998), D. S. Cho ir H. C. Moon (1998) „Konkurencingumo stadijų“ modeliai yra išsamiausi tiek teoriniu, tiek empiriniu požiūriu. Šių modelių teorinė analizė leistų išskirti regionų konkurencingumo vertinimo metodologinius principus.

1 pav. Šalies konkurencingumo veiksniai (pagal M. Porterį, 1998)

M. Porterio „Nacionalinio deimanto“ modelis remiasi prielaida, kad šalies konkurenciniai pranašumai yra vietiniai, o pagrindiniai jų kūrėjai – šalies įmonės ir vyriausybė. Skirtingos šalys turi tik joms būdingus konkurencinius pranašumus, todėl nė viena šalis negali būti konkurencinga visose ar daugelyje pramonės šakų. Pritardamas M. Porterio mintims, C. Charbit (2005) teigė, jog užtikrinti regionų konkurencingumą yra sudėtinga dėl jų įvairovės, nes reikia taikyti nevienodas konkurencingumą didinančias strategijas.

„Nacionalinio deimanto“ modelis atskleidžia svarbiausius šalies konkurencinę aplinką formuojančius veiksnius (žr. 1 pav.). Dėl veiksnių įtakos vienas kitam modelis veikia kaip sistema.

Siekiant išanalizuoti M. Porterio modelio taikymą vertinant regionų konkurencingumą, tikslinga aptarti kiekvieną veiksnių atskirai.

1. *Veiksnių sąlygos* – tai materialiniai ir nmaterialiniai gamybos veiksniai, formuojantys visos šalies ir pramonės šakų konkurencinius pranašumus. Veiksnių perteklius gali pakenkti kuriant konkurencinį pranašumą, o jų trūkumas dažnai skatina inovacijas ir sukuria ilgalaikį šalies ir pramonės šakos konkurencinį pranašumą.

2. *Paklausos sąlygos*. Tai šalies rinkos paklausos didėjimo tempai ir struktūra, diferenciacija pagal produktus, vartotojų reiklumą kainai ir kokybei, vartotojų prioritetus šalies, o ne importuotoms prekėms. Didesnė paklausa šalies vidaus rinkoje skatina naujoves ir investicijas, todėl šalies ir pramonės šakos konkurencinis pranašumas tarptautiniu mastu tiesiogiai susijęs su stipria ir reiklia vietos rinka.

3. *Giminingos ir palaikančios pramonės šakos*. M. Porter šį veiksnių įvardija kaip pagal geografinį principą sukonzentruotų, sąveikaujančių, vykdančių bendrą veiklą ir savo specifine veikla papildančių viena kitą pramonės šakų, vietos tiekėjų, mokslo institucijų ir kitų organizacijų sistemą.

Šią sistemą M. Porter pavadino klasteriu. Autorių (R. Jucevičius ir kiti, 2005; P. Clancy, 2001; W. Hillas ir J. F. Brendas, 2000; L. Mytekla, F. Farinelli, 2000; Theo J. A. Roelandtas, P. den Hertogas, 1998; M. Porter, 1998, 2000) darbai įrodo, kad klasteriai sujungia draugėn visus šalies ir regiono konkurencingumą lemiančius veiksnius, todėl yra vieni efektyviausių konkurencingumo didinimo instrumentų.

Šiame straipsnyje siekiama nustatyti teorinių konkurencingumo modelių panaudojimo galimybes vertinant regionų konkurencingumą, todėl klasterio fenomenas bus nagrinėjamas tik kaip regioninio konkurencingumo didinimo instrumentas. M. Porter (2000) nurodė, kad klasteriai regionų konkurencingumą veikia trimis būdais:

1. Padidina regiono klasterį sudarančių įmonių ir sektoriaus našumą bei veiklos efektyvumą.

2. Skatina inovacijų diegimą įmonėse ir pritraukia investicijas į regioną.

3. Skatina atsiradimą naujų verslų, kurie palaiko inovacijas ir taip išplečia klasterio ribas.

Klasterių teorija reprezentuoja naują požiūrį į konkurencijos ir partnerystės derinį, siejamą su žinių ir inovacijų, kaip konkurencinių pranašumų žinių ekonomikoje, įsigijimu. Šios teorijos aspektai ypač svarbūs vertinant regionų konkurencingumą.

4. *Įmonių strategija, struktūra ir konkurencija*. Autorių (M. Wikhall, 2002; A. Freundt, 2002), nagrinėjančių nacionalinių ypatumų (religija, šeimos tradicijos, švietimo sistema, socialinė aplinka ir kt.) įtaką inovacijoms diegti ir našumui didėti šalyse ir regionuose, darbai rodo, kad kiekvienos šalies įmonių veiklos tikslai ir priemonės, vadovavimo ir darbo organizavimo būdai, darbuotojų kvalifikacija, motyvacija dirbti ir darbo kultūra bei tradicijos skiriasi. M. Porter teigia, kad nepriklausomai nuo šalių skirtumų, jei įmonių strategija nebus orientuota į veiklą konkurencijos sąlygomis ir skirta ateičiai, tai tokios įmonės užsienio rinkose konkurencinio pranašumo neįgis.

Į bendrą „Nacionalinio deimanto“ sistemą M. Porter įtraukė *atsitiktinius įvykius ir vyriausybę*, kurie gali sustiprinti arba susilpninti konkurencinius pranašumus. Autorius pabrėžė, kad, siekiant užtikrinti regionų konkurencingumą, svarbu išvengti grėsmių ir pasinaudoti naujomis galimybėmis. Sėkminga vyriausybės ekonomikos politika yra ta, kuri sukuria šalyje aplinką, leidžiančią įmonėms įgyti konkurencinių pranašumų tarptautiniu mastu, o ne ta, kuri tiesiogiai įtraukia įmonę į konkurencinių pranašumų kūrimo procesą. Regioninę politiką nagrinėjantys autoriai (C. Charbit, 2005; H. Armstrong ir J. Taylor, 2004; M. Kitson ir kiti, 2004; R. A. Boschma, 2004) teigia, kad vyriausybė, siekdama regioninės politikos strategijos nustatymo kryptingumo ir įgyvendinimo efektyvumo, turi sudaryti visiems regiono subjektams vienodas verslo sąlygas, leidžiančias stiprinti jau turimus konkurencinius pranašumus ir įgyti naujų. Politika, leidžianti tik pavienėms įmonėms įgyti konkurencinius pranašumus, švaisto valstybės išteklius ir iškreipia konkurenciją. Lietuvos autorių (R. Jucevičius ir kiti, 2005; V. Kvinauskaitė, V. Kardokaitė, 2005; D. Cibulskienė ir kiti, 2005; Ž. Simanavičienė, A. Kilijonienė, 2005; R. Pareigis, O. Dorofjeva, 2004, R. Bagdzevičienė, 2001), nagrinėjančių Lietuvoje vykdomą regioninę politiką ir regionų plėtrą, darbai rodo, kad socialinis ir ekonominis regionų atotrūkis didėja. Pritardami M. Porterio mintims, siūlo daugiau orientuotis į regiono vietos veiksmų derinių plėtrą, leidžiančią įmonėms įgyti konkurencinių pranašumų, regioninę politiką nukreipti į galimybių panaudojimą, o ne silpnųjų šalinimą bei, taikant regioninės politikos įgyvendinimo „iš apačios į viršų“ metodą, suteikti daugiau valdžios vietos savivaldai, o ne centriniam valdymui.

M. Porter „Nacionalinio deimanto“ modelį pagrindžia daug empirinių tyrimų, tačiau jis sulaukė nemažai kritikos J. H. Dunning (1993), P. Krugman (1994), D. S. Cho (1994), H. C. Moon, A. M. Rugman ir A. Verbeke (1998) moksliniuo-

se darbuose. Apibendrinami M. Porterio kritikų mintis, straipsnio autoriai išskiria keletą esminių šio modelio trūkumų, regionų konkurencingumo vertinimo aspektu:

1. Modelis yra pritaikytas didelių ir išsivysčiusių pasaulio šalių konkurencingumui analizuoti. Straipsnio autorių nuomone, jo taikymas analizuoti regionų konkurencingumą yra ribotas.

2. Modelis eliminuoja tarptautinę veiklą ir jos daromą įtaką teritorijos konkurencingumui. Straipsnio autoriai, pritardami autoriams (G. Wignaraja, M. Lesama, D. Joiner, 2004; A. G. Wint, 2003), nagrinėjantiems mažų šalių konkurencingumą, pažymi, kad tarptautinė aplinka ir užsienio investicijos yra neatsiejama mažų šalių ekonomikos dalis, todėl į šį M. Porterio modelio trūkumą turi būti atsižvelgta vertinant regionų konkurencingumą.

3. Nagrinėjamame modelyje vyriausybė priskiriama prie išorės veiksmų. Kritikų teigimu, ji negali veikti visų keturių konkurencingumą lemiančių veiksmų kaip išorės veiksnys, todėl siūloma vyriausybę priskirti prie vidaus veiksmų. Šis modelio trūkumas yra svarbus vertinant tam tikrų šalių, o ne regionų konkurencingumą. Vyriausybės vykdoma politika visų tos šalies regionų atžvilgiu yra vienoda, todėl jos vaidmuo vertinant regionų konkurencingumą yra eliminuojamas.

M. Wikhall (2002) kritikavo M. Porterio „Nacionalinio deimanto“ modelį dėl jo neišsamumo. Autorius pabrėžė, kad M. Porter neatsižvelgė į šalių kultūros, tradicijos ir istorijos skirtynes. Straipsnio autoriai pripažįsta, kad konkurencingumas sutelkia ekonominius, socialinius, politinius ir kultūrinius aspektus, tačiau, vertinant regionų konkurencingumą, kultūros veiksnys išbraukiamas dėl mažo teorinių ir empirinių jo įtakos konkurencingumui tyrimų skaičiaus.

Nepaisant „Nacionalinio deimanto“ modelio trūkumų, straipsnio autoriai pripažįsta M. Porterio svarų indėlį į šalies konkurencingumo modeliavimo raidą, tačiau abejoja modelio taikymo galimybe vertinant mažų šalių ar regionų konkurencingumą.

A. M. Rugman, J. R. D'Cruz ir A. Verbeke „Dvigubo deimanto“ modelis. Kritikuodami M. Porterio modelį dėl vyriausybės, kaip egzogeninio veiksnio, bei tarptautinės veiklos įtakos šalies konkurencingumui, A. M. Rugman, J. R. D'Cruz ir A. Verbeke (1995) pristatė „Dvigubo deimanto“ modelį. Šiame modelyje vyriausybė tampa svarbiu veiksniu, darančiu įtaką keturiems pagrindiniams veiksniams. Į šį modelį buvo įtrauktas ir tarptautinės veiklos poveikis. Autoriai, teigdami, kad tarptautinė veikla veikia visus „Nacionalinio deimanto“ veiksnius, išskyrė nacionalinį, tarptautinį ir globalų „deimantus“ (žr. 2 pav.).

Vidinis „deimantas“ vaizduoja nacionalinį, išorinis – globalų, o brūkšninė linija – tarptautinį konkurencingumą.

Atsižvelgiant į tai, kad „Dvigubo deimanto“ modelis jungia tarptautinės veiklos įtaką šalies konkurencingumui ir remiantis šiuo modeliu buvo atlikta mažų šalių konkurencingumo analizė, straipsnio autorių nuomone, šis modelis kaip teorinis pagrindas yra tinkamas regionų konkurencingumui analizuoti ir vertinti.

Vertinant tos pačios šalies regionų konkurencingumą, neaišku, kuris „deimantas“ vaizduotų regiono, nacionalinį ir tarptautinį konkurencingumą, todėl šį modelį reikėtų patobulinti, atsižvelgiant į regionų specifiką.

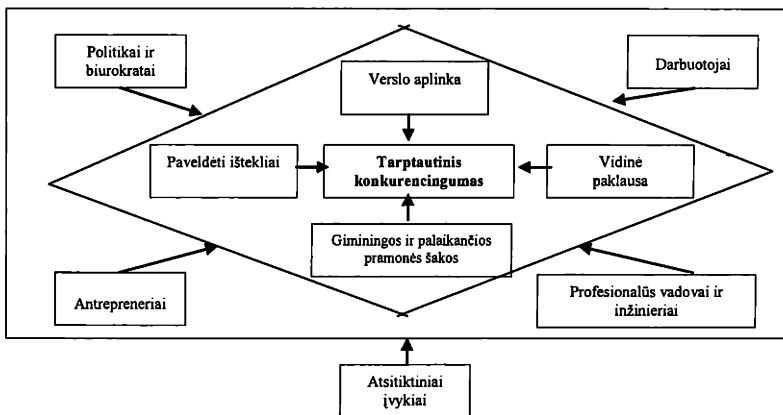
D. S. Cho „Devynių veiksnių“ modelis. Prieštaraudamas teiginiui, kad konkurenciniai šalies pranašumai susiję su paveldėtų išteklių gausa, D. S. Cho (1994) patobulino M. Porterio „Nacionalinio deimanto“ modelį ir sukūrė „Devynių veiksnių“ modelį (žr. 3 pav.).

Autorius kritikavo M. Porterio modelį dėl jo netinkamumo analizuoti mažiau išsivysčiusių ar mažų šalių konkurencingumą, nes šios šalys nebūtinai kuria savo konkurencingumą turėdamos visus keturis modelyje išskirtus veiksnius.

Kitaip nei M. Porterio „Devynių veiksnių“ modelyje, gamtos ištekliai priskiriami prie paveldėtų išteklių, o žmogiškieji ištekliai išskaidyti į darbuotojus, antreprenierius, profesionalius vadovus ir inžinierius bei politikus ir biurokratus. Išskaidydamas žmogiškųjų išteklių veiksnį detaliau, D. S. Cho siekė pabrėžti šalies ilgalaikio konkurencinio pranašumo, pagrįsto žiniomis, svarbą. Vyriausybės vaidmenį autorius priskyrė vidiniam žmogiškajam veiksniui, ty, politikai ir biurokratai savo vykdoma politika daro poveikį šalies tarptautiniam konkurencingumui. Prie formuojančių konkurencingumą išorės veiksnių, kaip ir M. Porteris, jis priskyrė atsitiktinius įvykius. D. S. Cho pažymėjo (2001), kad atsitiktiniai įvykiai stiprina šalies konkurencingumą tik tada, kai žmogiškieji ištekliai yra pasirenge išnaudoti jų teikiamus pranašumus.

2 pav. „Dvigubo deimanto“ konkurencingumo modelis (pagal A. M. Rugman, J. R. D'Cruz ir A. Verbeke, 1995)

3 pav. „Devynių veiksmių“ modelis (pagal D. S. Cho, 1994)

Atlikta D. S. Cho „Devynių veiksmių“ modelio teorinė analizė leidžia teigti, kad jis sisteminiu požiūriu yra nepakankamai pagrįstas. Straipsnio autoriams neaišku, kokiais rodikliais D. S. Cho apibūdina kiekvieną žmogiškąjį veiksnių, nes antreprenieriai, darbuotojai, profesionalūs darbuotojai ir inžinieriai su verslo aplinka yra tiesiogiai susiję, o politikai ir biurokratai nepakankamai atspindi vyriausybės vykdomą politiką. Be to, mažas empirinių tyrimų skaičius leidžia abejoti jo tinkamumu vertinti šalies ir regionų konkurencingumą.

Straipsnio autoriai pritaria D. S. Cho pastangoms akcentuoti žmogiškojo veiksnio įtaką konkurencingumui didinti ir teiginiui, kad šalies konkurencingumas tarptautinėje rinkoje gali būti vertinamas tik ekonomiškai panašių šalių, ir mano, kad šie aspektai yra aktualūs vertinant mažų šalių ar regionų konkurencingumą.

„Konkurencingumo ciklo“ modeliai. Priklausomai nuo šalies ekonomikos plėtros stadijos skiriasi konkurencingumą lemiančių veiksmių įtaka bendram konkurencingumui. Šalies ekonomikos plėtros stadijos buvo nagrinėtos A. Smith (1776), K. Marx (1951), W. Rostow (1971), A. Toffler

(1980), M. Porter (1998) ir D. S. Cho ir H. C. Moon (1998) darbuose. Tik M. Porter (1998) bei D. S. Cho ir H. C. Moon (1998) ekonomikos plėtros stadijas nagrinėjo konkurencingumo požiūriu, todėl šiame straipsnyje analizuojami tik šių autorių darbai.

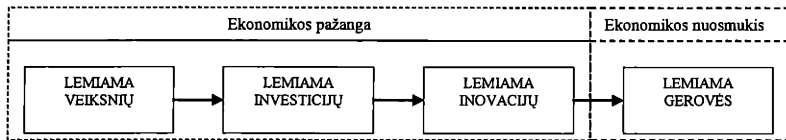
M. Porter (1998) išskyrė keturias skirtingas šalies konkurencingumo plėtros stadijas (žr. 4 pav.).

Pirmosios trys stadijos reiškia sėkmingą šalies konkurencinių pranašumų didėjimą ir rodo pažangų šalies ekonomikos klestėjimą. Ketvirtąją stadiją rodo nuosmukį.

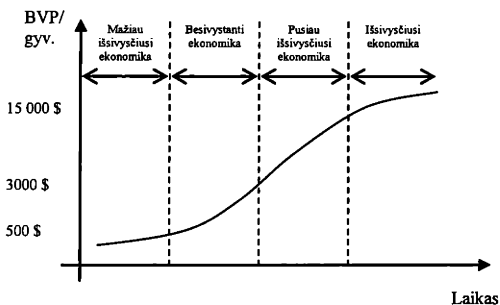
D. S. Cho ir H. C. Moon (1998) nacionalinio konkurencingumo ciklą siejo su mažiau išsivysčiusia, besivystančia, pusiau išsivysčiusia ir išsivysčiusia ekonomika (žr. 5 pav.). M. Porter šalies konkurencingumo ciklą nagrinėjo remdamasis „Nacionalinio deimanto“ modeliu, o D. S. Cho ir H. C. Moon – „Devynių veiksmių“ modeliu.

Autoriai pritaria nuomonei, kad konkurencingumo ciklo modeliai yra naudingi nagrinėjant konkurencingumo kitimą laiko atžvilgiu.

Skirtingų konkurencingumą lemiančių veiksmių įtaka bendram konkurencingumui ekonomi-

4 pav. Šalies konkurencinės plėtros stadijos (pagal M. Porter, 1998)

5 pav. Nacionalinio konkurencingumo ciklas (pagal D. S. Cho, H. C. Moon, 1998)

kos plėtros stadijose rodo, kad siekiant išsamiai analizuoti šalių konkurencingumą, tikslinga tarpusavyje lyginti ekonomiškai panašias šalis. Straipsnio autoriai pripažįsta, kad ši nuostata yra aktuali vertinant regionų konkurencingumą.

Atlikus šalies konkurencingumo teorinių modelių analizę, galima teigti, kad jie yra pakankamai apibendrinti ir visi nagrinėti modeliai daugiau ar mažiau susiję su M. Porter (1998) konkurencinių pranašumų teorija, kuri toliau buvo plėtojama atsižvelgiant į šiuolaikinės ekonomikos bruožus. Straipsnio autoriai pripažįsta nagrinėtų modelių didelę įtaką regionų konkurencingumo vertinimo procesui. Atlikta teorinių šalies konkurencingumo modelių analizė leidžia išskirti svarbiausius metodologinius aspektus, į kuriuos tikslinga atsižvelgti vertinant regionų konkurencingumą (žr. lentelę).

Straipsnio autorių analizuoti šalies konkurencingumo modeliai yra teoriškai ir empiriškai

pagrįsti, tačiau skirti didelių ir mažų šalių ekonomikoms, o ne regionų konkurencingumui nagrinėti. Regionų specifika neleidžia tiesiogiai adaptuoti bendrųjų šalies konkurencingumo modelių, ypač tų, kurie buvo kuriami nagrinėti didelių ir ekonomiškai išsivysčiusių šalių konkurencingumą. Siekiant vertinti regionų konkurencingumą, reikėtų išsamiau analizuoti regionų ir jų konkurencingumo vertinimo ypatumus.

Regionų konkurencingumo vertinimo ypatumai

Straipsnio autoriai mano, kad teorinė bendrųjų šalies konkurencingumo modelių regionų aspektu analizė yra nepakankama, siekiant išskirti metodologinius regionų konkurencingumo vertinimo aspektus. Straipsnyje užsibrėžtam tikslui pasiekti reikalinga atlikti mokslinių darbų, kuriuose empiriškai vertinamas regionų kon-

1 lentelė. Metodologiniai principai, taikytini vertinant regionų konkurencingumą

Autorius	Modelis	Metodologiniai principai
M. Porter (1998)	Nacionalinio deimanto modelis	Metodologiškai pagrįsti ir susisteminti regionų konkurencingumą lemiančius veiksnius
A. M. Rugman, J. R. D'Cruz ir A. Verbeke (1995)	„Dvigubo deimanto“ modelis	Į regionų konkurencingumo vertinimą įtraukti tarptautinės veiklos aspektą. Konkurencingumo modelį pritaikyti atsižvelgiant į analizuojamo regiono specifiką
D. S. Cho (1994)	„Devynių veiksnių“ modelis	Žmogiškojo veiksnio svarba regionų konkurencingumui didinti
M. Porter (1998) bei D. S. Cho ir H. C. Moon (1998)	„Konkurencingumo ciklo“ modeliai	Regionų konkurencingumą tarptautinėje rinkoje vertinti tik ekonomiškai panašių regionų

kurencingumas, analizę. Atlikta mokslininkų (G. Wignaraja ir kiti, 2004; R. Huggins, 2003; S. Lall, 2001; J. Huovari ir kiti, 2001; T. C. Lawton, 1999), nagrinėjančių regionų konkurencingumo vertinimą, darbų analizė straipsnio autoriams leidžia teigti, jog regionų konkurencingumo vertinimas yra sudėtingas ir kompleksinis reiškinys, nes nėra visuotinai pripažintos konkurencingumo sąvokos, jos įvairialypiškumo, konkurencingumą lemiančių veiksnių gausos, įvairovės ir vertinių bei mažiau vertinių veiksnių rodiklių išraiškų. Straipsnio autoriai, pasinaudodami M. Porter (1998), D. S. Cho (1994), A. M. Rugman, J. R. D'Cruz ir A. Verbeke (1995), D. S. Cho ir H. C. Moon (1998) darbų analize, teikia šiuos metodologinius siūlymus:

1. Svarbu tiksliai apibrėžti konkurencingumą lemiančius veiksnius, jų ryšį ir poveikį bendram regionų konkurencingumui. Išskiriant regionų konkurencingumą lemiančius veiksnius, juos apibūdinantys rodikliai turėtų išryškinti regiono stiprybę arba silpnumą. Šiam tikslui pasiekti autoriai siūlo atlikti išsamiai tos teritorijos konkurencingumą lemiančių veiksnių analizę. Straipsnio autorių nuomone, nagrinėjant regionų konkurencingumą, daugiau dėmesio turėtų būti teikiama faktiniams baziniams ekonomikos pagrindams (makroekonomikos stabilumas, atvirumas (eksportas ir importas), žmogiškojo kapitalo kvalifikaci-

ja ir infrastruktūros efektyvumas) ir unikaliems konkurencingumą lemiantiems veiksniams nei gausybei veiksnių, kurie tik gali veikti teritorijos konkurencingumą.

2. Svarbu naudoti regiono konkurencingumą apibūdinančius rodiklius, kurie kuo mažiau priklauso nuo ekonomikos ciklo svyravimų. Straipsnio autoriai šį teiginį grindžia tuo, jog ekonomiškai stipri šalis, kuriai tradiciškai būdingas didelis našumas, didelis ekonomikos augimo tempas, mažas nedarbas ir nuolat didėjanti eksporto apimtis, nebūtinai yra konkurencinga tarptautiniu mastu, nes gerėjantys šalies ekonomikos rodikliai gali būti susiję su unikaliais teritorijos konkurencingumą lemiančiais veiksniais. Be to, teritorijų konkurencingumo vertinimas ir tarpusavy lyginimas gali būti netikslingas ir iškreipti tikrovę, jei šalių ar regionų ekonomikos smunka ir konkurencija mažėja.

3. Siekiant gauti tikrovę atitinkančią informaciją, tikslinga teritorijas grupuoti pagal bendrus ekonominius, socialinius, kultūrinius, istorinius ar kitus požymius ir lyginti su tos pačios grupės šalimis ir regionais. Šį teiginį pagrindžia Pasaulio ekonomikos forumo (WEF, 2005) išskirtos trys priežastys, neigiamai veikiančios konkurencingumo vertinimą:

- Yra daugybė svarbių konkurencingumą lemiančių veiksnių, kurie matuojami nevienodais rodikliais ir skirtingai suprantami įvairiose šalyse;

Konkurencingumą lemiantys veiksniai skiriasi skirtingose šalyse, nesvarbu, koks jų išsivystymo lygis;

Konkurencingumą lemiančių veiksnių įtaka šalies ar regiono konkurencingumui kinta laikui bėgant ir veikiami globalizacijos.

Apibendrinant straipsnyje išskirtus metodologinius principus, pažymėtina, kad reikėtų išsamiai analizuoti kiekvieno regiono ar jų grupės konkurencingumą lemiančius veiksnius, identifikuoti regionų specifika ir sukurti teoriškai ir logiškai pagrįstą regionų konkurencingumo modelį, apimančią vidinius ir išorinius ekonomiką veikiančius veiksnius ir sąlygas, o pats konkurencingumo vertinimas turėtų būti atliekamas tik ekonomiškai ir socialiai panašių regionų.

Išvados

Nuo regionų sugebėjimo išlikti ir būti konkurencingiems tiesiogiai priklauso šalies ir pasaulio ekonomika, todėl regionų konkurencingumo ir jo vertinimo problemos tampa ypač svarbios globalizacijos laikotarpiu.

Regionas kaip koncepcija nėra griežtai apibrėžtas ir dažnai tampa interpretacijų objektu. Straipsnio autoriai regioną įvardija kaip teisiškai nustatytą teritorijos vienetą, turintį savivaldą ir autonomiją bei išsiskiriantį iš gretimų teritorijų pagal pasirinktus kriterijus (ekonominčius, socialinius, demografinius, kultūros-istorijos, gamtinius ir politinius).

Konkurencingumas yra sudėtingas ir daugi aspektis reiškinys, apibūdinantis dviejų ar daugiau tiriamų objektų veiklos santykius. Straipsnio autoriai regionų konkurencingumą apibrėžia kaip gebėjimą išlaikyti konkurencinę poziciją tarptautinėje rinkoje tarp kitų panašaus tipo regionų. Straipsnio autoriai, vertindami regionų konkurencingumą, į regiono ekonomiką žiūri kaip į kompleksinę, atvirą ir gyvą sistemą, kurią sudaro regiono subjektai, politinis ir teisinis posistemiai bei jų ryšiai.

Dėl regionų tipų įvairovės, nesant visuotiniai pripažintos konkurencingumo sąvokos, ir įvairialypiškumo, dėl veiksnių, lemiančių konkurencingumą gausos, nesant viešai pripažinto metodologinio regionų konkurencingumo vertinimo pagrindo, konkurencingumo vertinimas yra sudėtingas procesas.

Straipsnio autorių atlikta bendrųjų šalies konkurencingumo modelių analizė rodo, kad M. Porter „Nacionalinio deimanto“, D. S. Cho „Devynių veiksnių“, A. M. Rugman, J. R. D’Cruz ir A. Verbeke „Dvigubo deimanto“, M. Porter bei D. S. Cho ir H. C. Moon „Konkurencingumo stadijų“ modeliai yra išsamiausi tiek teoriniu, tiek empiriniu atžvilgiu ir jų analizė leidžia išskirti metodologinius principus, taikytinus vertinant regionų konkurencingumą:

- Metodologiškai pagrįsti ir susisteminti į modelį regionų konkurencingumą lemiančius veiksnius;
- Regiono konkurencingumo vertinimo modelis turi išryškinti regiono specifika;
- Į regionų konkurencingumo vertinimą įtraukti tarptautinės veiklos aspektą;
- Vertinant regionų konkurencingumą daug dėmesio skirti žmogiškajam veiksmui;
- Vertinti tik ekonomiškai panašių regionų konkurencingumą.
- Straipsnio autorių atlikta mokslininkų, empiriškai vertinančių regionų konkurencingumą, darbų analizė leidžia išskirti šiuos metodologinius principus:
- Tiksliai apibrėžti konkurencingumą lemiančius veiksnius ir jų ryšį bei poveikį bendram regionų konkurencingumui;
- Naudoti regionų konkurencingumą lemiančių veiksnių rodiklius, kurie kuo mažiau priklauso nuo ekonomikos ciklo svyravimų.
- Regionus grupuoti pagal bendrus ekonominius, socialinius, politinius rodiklius ir lyginti su tos pačios grupės regionais.

Straipsnio autorių išskirti regionų konkurencingumo vertinimo metodologiniai principai pabrėžia metodologiškai pagrįsto ir susisteminto regionų konkurencingumo vertinimo modelio būtinybę. Straipsnio autoriai iškelto mokslinės problemos nagrinėjimą tęs sukurdami regionų konkurencingumo vertinimo modelį, kurį empiriškai pagrįs Lietuvos regionų pavyzdžiu. Lietuvos regionų ar jų juos

ekonomiškai, socialiai ir politiškai panašių regionų konkurencingumui vertinti sukurtas metodologinis pagrindas leis identifikuoti kiekvieno regiono konkurencingumą didinančių veiksnių derinius, ranguoti ir tarpusavyje palyginti regionus, sukurti regiono konkurencingumo didinimo strategijas. Tai prisidės prie regionų išsivystymo netolygumų mažinimo ir jų konkurencingumo didinimo.

Literatūra

1. Armstrong, H., Taylor J. (2004), *Regional Economics and Policy*. Blackwell Publishing, 437 p.
2. Bagdzevičienė, R. (2001), Regioninės politikos vykdymo prielaidos. *Regionų plėtra – 2001: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, p. 16.
3. Boschma, R. A. (2004), Competitiveness of Regions from an Evolutionary Perspective. *Regional Studies*, Vol. 38, Issue 9, p. 1001-1014.
4. Charbit, C. (2005), *Building Competitive Regions: Strategies and Governance*. OECD, 140 p.
5. Cho, D. S., Moon, H. C. (2005), A New Stage Model and Its Application to Asian Countries. *From Adam Smith to Michael Porter: Evolution to Competitiveness Theory*. World Scientific, Asia-Pacific Business Series, Vol. 2, 175-193 p.
6. Cho, D. S. (2005), The Nine Factor Model. *From Adam Smith to Michael Porter: Evolution to Competitiveness Theory*. World Scientific, Asia-Pacific Business Series, Vol. 2, 135-159 p.
7. Cibulskienė, D., Butkus, M., Matuzevičiūtė K. (2005), Estimation of Uneven Development of Lithuanian Regions. *Ekonomika: mokslo darbai*. Vilnius: Vilniaus universitetas, Nr. 72, p. 3–23.
8. Clancy, P., O'Malley, E., O'Connell, L., van Egeraat, C. (2001), Industry Clusters in Ireland: An Application of Porter's Model of National Competitive Advantage to Three Sectors. *European Planning Studies*, Vol. 9, No. 1.
9. Dunning, J. H. (1993), Internationalizing Porter's Diamond. *Management International Review*, 33 (2), p. 7–15.
10. Freundt, A. (2002), Culture Industries in Old Industrialized Regions: A Successful Strategy for Innovative Regional Development? *ERSA Congress*, Dortmund, 16 p.
11. Hill, E. W., Brennan, J. F. W. (2000), A Methodology for Identifying the Drivers of Industrial Clusters: The Foundation of Regional Competitive Advantage. *Economic Development Quarterly*, Vol. 14, p. 65–96.
12. Huggins, R. (2003), Creating a UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking. *Regional Studies*, Vol. 37.1, p. 89-96.
13. Huovari, J., Kangasharju, A., Alanen, A. (2001), *Constructing an index for regional competitiveness*. Pellervu Economic Research Institute Working Paper No. 44, Helsinki, Finland.
14. Jucevičius, R., Jucevičius, G., Kriauciūnienė, M., Šajeva, S. (2005), *Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija*. 270 p. Prieiga internetu: www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/Kompleksine%20studija-2006_03_09-galutine.doc
15. Kitson, M., Martin, R., Tyler, P. (2004), Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept. *Regional Studies*, Vol. 38.9, p. 991-999.
16. Krugman, P. R. (1996), Making Sense of the competitiveness debate. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 12, No. 3, p. 17-25.
17. Kvainauskaitė, V., Kardokaitė V. (2005), Structural Funds as Instruments for Regional Economic Development in Lithuania. *Inžinerinė ekonomika*, 2 (42), p. 26–34.
18. Lall, S. (2001), Competitiveness Indices and Developing Countries: An Economic Evaluation of the Global Competitiveness Report. *World Development*, Vol. 29, Issue 9, p. 1501–1525.
19. Lawton, T. C. (1999), Towards a competence theory of the region. *Cambridge Journal of Economics* No. 23, p. 151–166.
20. Lengyel, I. (2003), Economic Growth and Competitiveness of Hungarian Regions. *Paper prepared for „Reinventing Regions in the Global Economy“ RSA Conference*, 12th-15th April 2003, Pisa, Italy, p. 18.
21. Martin, R. L. (2003), *A study on the Factors of Regional Competitiveness*. Prieiga internetu: [78](http://eu-</div><div data-bbox=)

ropa.eu.int/comm/regional_policy/docgener/studies/pdf/3cst/competitiveness.pdf.

22. Mytekla, L., Farinelli, F. (2000), *Local Clusters, Innovation Systems and Sustained Competitiveness*. The United Nation University, Institute for New Technologies, UNU-INTECH, 37 p.

23. Porter, M. E. (1998), *The Competitive Advantage of Nations*. Published by Palgrave, 855 p.

24. Porter, M. E. (2000), *Конкуренция*. Москва: Издательский дом Вильямс, 496 p.

25. Roelandt, T. J. A., den Hertog, P. (1998), *Cluster Analysis & Cluster-Based Policy in OECD Countries: Various Approaches, Early Results & Policy Implications*. Hague/Utrecht, p.76.

26. Rugman, M., Moon, H. C., Verbeke, A. (2005), *The Generalized Double Diamond Model. From Adam Smith to Michael Porter: Evolution to Competitiveness Theory*. World Scientific, Asia-Pacific Business Series, Vol. 2, p. 111–133.

27. Simanavičienė, Ž., Kilijonienė A. (2005), *The Evaluation of Implementation of Regional Policy. Inžinerinė ekonomika* 4 (44), p. 37–42.

28. Vet, J. M., Baker, P., Dalgleish, K., Pollock, R., Healy, A. (2004), *The competitiveness of places and spaces: A Position Paper*. Rotterdam/Leeds/ Birmingham/Brussels, 20 p.

29. WEF (2005), *Global Competitiveness Report 2005*. Prieiga internetu: <http://www.weforum.org/en/Initiative/>

30. gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm.

31. Wignaraja, G., Lezama, M., Joiner, D. (2004), *Small States in Transition: From Vulnerability to Competitiveness*. Commonwealth Secretariat, United Kingdom, 98 p.

32. Wikhall, M. (2002), *Culture as Regional Attraction: Migration Decisions of Highly Educated in a Swedish context. Paper to be presented at ERSA-conference August 27th–31st, 20 p.*

REGIONŲ KONKURENCINGUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Žaneta Simanavičienė, Jurgita Bruneckienė, Iveta Šimberova

Santrauka

Būtinybę nagrinėti regionų konkurencingumo problematiką lemia dėl globalizacijos nykstančios formalios šalių sienos ir vis didesnę įtaką nacionalinei ekonomikai daranti regionų ekonomika. Be to, dėl regionalizacijos daugma koordinavimo ir valdymo funkcijų atliekama ne tarptautiniu ar nacionaliniu, o regioniniu lygmeniu.

Regionų konkurencingumo problematika aktuali ir Lietuvoje. Nors Lietuvos regioninės politikos teisinė bazė sukurta, tačiau yra tik konceptualios stadijos. Nacionalinė regioninė politika stokoja kompleksškumo, nuoseklumo, integravimosi į kitas viešosios politikos sritis, neišgryninti jos įgyvendinimo būdai, trūksta vietos ir valdžios institucijų bendradarbiavimo. Tai mažina vykdomos politikos efektyvumą ir didina ekonominius ir socialinius Lietuvos regionų skirtumus.

Regioninės politikos problematika tapo ypač aktuali įgyvendinant Europos Sąjungos ir kitų programų finansuojamus projektus Lietuvos regionų išsivystymo netolygumams mažinti ir konkurencingumui didinti.

Didelių akademinų diskusijų nekyla, kai konkurencingumo koncepcija nagrinėjama įmonių ar mikrolygiu, tačiau daug sunkiau apibrėžti ir įvertinti šalių ar regionų konkurencingumą. Akademinė diskusija apie regionų konkurencingumą jau trunka dešimtmečius, tačiau visuotinai pripažinto sutarimo nėra. Nepaisant to, jog kasmet vis daugiau mokslininkų atlieka teorinius ir empirinius tyrimus šia tema, tačiau viešai pripažinto

regionų konkurencingumo apibrėžimo ir konkurencingumo modelio, kurį kaip metodologinį pagrindą būtų galima taikyti analizuojant ir vertinant regionų konkurencingumą, nėra. Kiekvienas autorius formuoja savo regionų konkurencingumo modelį, kurį teoriškai ir empiriškai grindžia. Siekiant išsamiu suvokti regionų konkurencingumo modeliavimo aspektus, tikslinga atlikti teorinę bendrųjų šalies konkurencingumo modelių ir jų taikymo galimybių vertinant regionų konkurencingumą analizę.

Darbo tikslas – atlikti konkurencingumo modelių ir empirinių darbų analizę bei išskirti metodologinius regionų konkurencingumo vertinimo principus.

Darbo objektas – konkurencingumo modeliai ir metodologiniai regionų konkurencingumo vertinimo principai.

Darbe taikyti metodai: mokslinėje literatūroje paskelbtų koncepcijų sisteminė, loginė ir lyginamoji analizė.

Pagrindiniai žodžiai – šalies ir regionų konkurencingumas, konkurencingumo modeliai, konkurencingumą lemiantys veiksniai.

Mokslinėje literatūroje pateikiami skirtingi šalies konkurencingumo modeliai, tačiau tyrimų apie jų tinkamumą vertinti regionų konkurencingumą atlikta mažai. Straipsnio autorių atlikta teorinė konkurencingumo modelių analizė rodo, kad M. Porterio „Nacionalinio deimanto“ modelis, D. S. Cho „Devynių veiksmių“ mo-

delis, šiems modeliams prieštaraujantis A. M. Rugmano, J. R. D'Cruzo ir A. Verbeke'o „Dvigubo deimanto“ modelis, M. Porterio bei D. S. Cho ir H. C. Moon „Konkurencingumo stadijų“ modeliai yra išsamiausiai tiek teoriniu, tiek empiriniu požiūriu ir jų analizė leistų išskirti metodologinius principus, taikytinus vertinant regionų konkurencingumą.

Straipsnio autoriai pripažįsta, kad M. Porteriui sukūrus „Nacionalinio deimanto“ modelį, buvo padėtas metodologinis pagrindas konkurencingumo modeliavimo raidoje, tačiau abejoja modelio taikymo regionų konkurencingumui vertinti galimybe.

Straipsnio autorių nuomone, A. M. Rugmano, J. R. Cruzo ir A. Verbeke'o „Dvigubo deimanto“ modelis kaip teorinis pagrindas yra tinkamas regionų konkurencingumui analizuoti ir vertinti. Vertinant tos pačios šalies, neaišku, kuris „deimantas“ vaizduotų regiono, nacionalinį ir tarptautinį konkurencingumą, todėl ši modelį reikėtų patobulinti, atsižvelgiant į regionų specifiką.

Atlikta D. S. Cho „Devynių veiksmų“ modelio analizė leidžia teigti, kad jis sisteminiu požiūriu yra nepakankamai pagrįstas. Mažas empirinių tyrimų skaičius straipsnio autoriams leidžia abejoti jo tinkamumu vertinti šalies ir regionų konkurencingumą.

Atlikę M. Porterio ir D. S. Cho ir H. C. Moon „Konkurencingumo ciklo“ modelių teorinę analizę, straipsnio autoriai pripažįsta jų naudą nagrinėjant teritorijų konkurencingumo kitimą laiko požiūriu. Siekiant išsamiai analizuoti regionų konkurencingumą, tikslinga lyginti ekonomiškai panašias teritorijas.

Straipsnio autorių analizuoti modeliai skirti didelių ir mažų šalių ekonomikos, o ne regionų konkurencingumui nagrinėti. Regionų specifiška neleidžia tiesiogiai pritaikyti bendrųjų šalies konkurencingumo modelių, ypač tų, kurie buvo kuriami nagrinėti didelių ir ekonomiškai išsivysčiusių šalių konkurencingumą. Siekiant teoriškai pagrįstai vertinti regionų konkurencingumą, reikėtų išsamiau analizuoti regionų ir jų konkurencingumo vertinimo ypatumus.

Straipsnio autoriai, atsižvelgdami į regionų konkurencingumo vertinimo sudėtingumą, atliko mokslinėje literatūroje paskelbtų koncepcijų sistemine, loginę ir lyginamąją analizę ir išskyrė šiuos metodologinius principus, taikytinus vertinant regionų konkurencingumą:

- tiksliai apibrėžti konkurencingumą lemiančius veiksnius, jų ryšį ir poveikį bendram regionų konkurencingumui;
 - naudoti regionų konkurencingumą lemiančių veiksnių rodiklius, kurie kuo mažiau priklauso nuo ekonomikos ciklo svyravimų;
 - regionus grupuoti pagal bendrus ekonominius, socialinius, kultūrinius, istorinius ar kitus požymius ir lyginti su tos pačios grupės regionais.
- Vertinant regionus reikėtų išsamiai analizuoti kiekvieno regiono ar jų grupės konkurencingumą lemiančius veiksnius, identifikuoti regionų specifiką ir sukurti teoriškai ir logiškai pagrįstą regionų konkurencingumo modelį, atsižvelgiant į vidinius ir išorinius regionų ekonomiką veikiančius veiksnius ir sąlygas, o pats konkurencingumo vertinimas turėtų būti atliekamas tik ekonomiškai ir socialiai panašių regionų.

THEORETICAL ASPECTS OF REGIONAL COMPETITIVENESS MEASUREMENT

Žaneta Simanavičienė, Jurgita Bruneckienė, Iveta Šimberova

Summary

The necessity of proper analysis of the regional competitiveness concept brings the recognition, that the drivers of national competitiveness have become more local and the regions increasingly becoming the engines of the global economy, as the globalization blurs national borders. Furthermore, the regionalization of public policies moves the economic coordination and steering functions from the national state down to regional level.

The topic of regional competitiveness is relevant in Lithuania also. Despite the fact, that the juristic base of regional policy is developed, it is still in conceptual stage. The developing of regional policy bristles with difficulties, therefore the efficiency of the policy is reducing and the economic and social differences among Lithuania's regions are increasing. The concept of regional policy and regional competitiveness become a subject to a great interest, especially implementing Eu-

rope Union financed projects in order to reduce the differences of development and increase the competitiveness of Lithuania's regions.

The academic debate about regional competitiveness has been going on for several years, fuelled by critiques, but no consensus has arrived yet. There's still no theoretical perspective that captures the full complexity of regional competitiveness and assessment of it. Every academic creates his own regional competitiveness model and theoretically and empirically justify. As the concept of national competitiveness was analyzing by academics for a long time and many models of national competitiveness are already formed, the theoretical analysis of these models in the context of regional competitiveness measurement would improve understanding of regional competitiveness and identify the methodological principals and suggestions of the assessment of regional competitiveness.

The aim of the research is to analyze the models of national competitiveness in the context of regional competitiveness and identify the methodological principals and suggestions of regional competitiveness measurement.

Object of the research is the abilities of national competitiveness models in the measurement the regional competitiveness.

Methods of the research – analysis and synthesis of the scientific literature, logical and comparative analysis.

Keywords – national and regional competitiveness, competitiveness models, factors of competitiveness.

The theoretical analysis of national competitiveness models shows, that M. Porter "National Diamond" model, D. S. Cho „Nine factors“ model, A. M. Rugman, J. R. D'Cruz and A. Verbeke „Double Diamond“ model, M. Porter and D. S. Cho and H. C. Moon „Competitiveness Stages“ models are the most comprehensive in the theoretical and empirical viewpoint.

The authors of article accept M. Porter "National Diamond" model as methodological base of modeling national competitiveness but misdoubt its ability in the **measurement of regional competitiveness.**

The authors of article accept A. M. Rugman, J. R. D'Cruz and A. Verbeke „Double Diamond“ model as methodological base of analyzing and modeling regional competitiveness. It's still not clear, which diamond would reflect regional, national and international competitiveness, so this model should be adapted to the speciality of regions.

The analysis of D. S. Cho „Nine factors“ model shows that it is insufficient systemically justified. The lack of empirical analysis of this model misdoubts its ability in the **measurement of national and regional competitiveness.**

The theoretical analysis of M. Porter and D. S. Cho and H. C. Moon „Competitiveness Stages“ models define the importance of comparing the competitiveness among economically and socially similar regions.

The national competitiveness models, analyzed in the article, are formed to analyze bigger or smaller counties, but not regions. The specific of regions do not allow to adapt directly these models to the measurement of regions competitiveness, but the methodological principals should be used in the process of measuring regional competitiveness.

The authors of the article suggest that the assessment of regional competitiveness should be based of these methodological principals:

- clearly identify the factors of regional competitiveness and the relation among each other and the impact to overall competitiveness;
- to use the indicators, that is not dependent on the shift of economic cycle;
- to group the regions by one criteria and compare among each other similar regions;

In order to measure the regional competitiveness, the internal and external factors of regional competitiveness should be identified, the speciality of regions should be defined and the theoretically and logically justified model of competitiveness should be created.

Įteikta 2006 m. lapkričio mėn.

Priimta spausdinti 2007 m. vasario mėn.